

FIGYELŐ

ÉLETÜNK ÁTALAKULÁSÁNAK ÚJ MOZZANATAI

Sokak előtt ma is csodálatosnak tűnik s néhány esztendővel ezelőtt érthetetlennek még, hogy azokkal a törvényekkel és rendeletekkel kapcsolatban, amelyek az első tekintetre tisztán gazdasági kérdésekre vonatkoznak, nagy irodalmi motívumokról is beszélhetünk és ezek a motívumok mint hatóerők működnek közre az élet alapjaiban, amelyek fölött az irodalmi alkotás létrejön. Az író, aki a múltban arra törekedett s ha van olyan, aki ma is az ember elszigetelésére törekszik, hogy utána beágyazza rejlett mondanivalóit s mindebből csak azokat az elemeket hozza fölszínre, amelyek hőstét elválasztják az egyetemes emberitől és az általános életkörülményektől s valami különleges biológiai és pszichológiai lénynek mutatják be, az valóban lenéző mosollyal válaszolna arra az állításra, hogy az áruforgalom egy gyökeresen új rendszere megváltoztatja az ember életét és az irodalom számára is új tartalmi lehetőségeket teremt. Minél mélyebbre hatóak ezek a gazdasági változások és minél radikálisabban megváltoztatják az előző rendszereket (földreform, a gyár- és ipar államosítása stb.) és ha ezek az élet és a társadalom forradalmi átalakításának következményei, akkor annál erőteljesebben hatnak az egyénre és a közösségre egyaránt.

Nálunk a folszabadító harcban és az ujjáépítésen keresztül a forradalmi változásoknak hasonló folyamata megy végbe az emberben, az embernek a közösséghez való viszonyában és magában a közösségben is. És ebben a folyamatban, amely elsődleges formájából, a forradalmi harcból fokozatosan társadalmi síkra ment át, voltaképpen a megalkotott életformánk gazdasági alapjait megszilárdító új gazdaság-politikai tényezők világot látják meg az embert legjobban az új viszonyokban. Ezek a mozzanatok így teremtik meg az élet új elemeit, amelyek mellett az irodalom nem mehet el csukott szemmel.

Vajjon az irodalom nálunk elég ember-e ahhoz, hogy fölfigyeljen gazdasági életünk ilyen nagyjelentőségű és konkrét jelenségeire? Vajjon behatolnak-e az irodalomba azok az új elemek, amelyek életünket megteremkenyítik? Elmondhatjuk, hogy íróink ezideig még nem fordítottak kellő figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek a különféle helyzetek előfeltételeként jelentkeztek, ha hatásuk nem is maradt visszhangtalan. A mi iro-

dalmunk problémáiról és témaköreiről folytatott vitában a figyelem főleg azokra a kiemelkedő motívumokra tereiődik, amelyeknek tulajdonképpen egységesíteniök kellene életünk legtökéletesebb formában megvalósított tényeit, mint napjaink legtündöklőbb alkotásait. És ezzel az egész probléma általánossá válik.

Ha példának vesszük az újjáépítés témakörét, mindjárt szembevetünk, hogy a mondanivaló tulnyomórészt a teljes egész bemutatására törekszik. Innen van az, hogy az irodalomban bizonyos egyhangúság tapasztalható, egyetlen szólam, amely sokkal jobban jellemzi a cselekményt, mint magát a cselekvőt, az előbbi kiemelkedik és az ember, aki tulajdonképpen a megvalósítója, visszhang nélkül marad. A mi irodalmunk, amely napjaink történéseit tükrözi, a kort méltóképpen kifejező művészi eszközökkel rendelkezik, de ezek főként a helyzetet mutatják be s nem arra törekednek, hogy megteljenek élettel, az élet igazi melegével, ami csak akkor jelentkezik, ha az író az alkotó ember igazi nagyságával találkozik.

És éppen ennek az emberi ténynek a megértésénél, amely az emberben végbemenő nagy változások során most nyeri el igazi értékét, az írónak mindig ébernek kell kísérnie azokat a gazdasági és társadalmi változásokat, amelyek — egyetemes vonatkozásukban — közvetlenül hatnak az emberre és az ember életére. És ilyen történelmi jelentőségű mozzanat akadt eddig jónéhány, de az irodalom nem figyelt föl rá kellőképpen.

Az ember munkaviszonyát meghatározó intézkedések, általában a dolgozó helyzete és állásfoglalása, amely a társadalmi fölszabadulás érzését anyagi és reális tekintetben is tudatosította az emberekben, az irodalomban mindeztideig nem kerültek földolgozásra. Ki dolgozta föl a mi irodalmunkban — egy-két lírai verset kivéve — a fölszabadult nő alakját? És vajon kísérletet tett-e a mi irodalmunk arra, hogy behatoljon és elmélyedjen újarcú falvaink problémáiba? A parasztság földmégmunkáló szövetségzei, a földek megmunkálása és az egész mezőgazdasági munka kollektív elvégzése nem rendkívül ösztönző-e és vajjon a szovjet irodalom az első esztendőkből nem mindjárt ezekhez a témákhoz nyúlt? Nálunk ennek még nincs visszhangja. A parasztságnak az a hatalmas problémája, amely eleddig a terményeivel való káros spekulációban rejtett és most oldódott meg napjaink egyik legjelentősebb tényében, az úgynevezett buzabeszolgáltatásban, nem lehetne és nem lehetett volna irodalmunk egyik legjelentősebb témája? Ám távolról sem volt az, ha ez a téma a legösztönzőbb életjegyeket is viseli magán. És vajjon a föld tervszerű és szervezett megmunkálása, az időre való munkavállalás és mindebben a kollektív lendület szárnyalása nem olyan motívum-e, amely egy lírai vers, regény vagy dráma sugalmazója lehet? És így tovább.

Ma a szemünk láttára egy hasonló motívum lép be az életbe és átalakító erővel hat. Ez a mi új árrendszerünk, amely voltaképpen az áruforgalom új rendszerét jelenti. Egy tervszerű életben, amelynek útján a mi valóságunk nem egy nehézséggel találkozott s ennek nyomán különféle rosszakarat és emberi ellenszenv is támadt, a dolgok változnak. Az ellátás központi gazdasági problémájának megoldásával igen sok akadály megszűnik, kezdve a termelés nehézségeitől egészen a kereskedelem legkülönfélébb fondorlatosságáig, amelytől a kereskedelem mindmáig nem szabadult meg teljesen. És most egyszerre a szűkölködésből és az ellátás bonyodalmaiból kilép az áru az elosztásnak olyan rendszerével, amely megszünteti az eddigi negatívumokat.

A tegnap még üres raktárak ma megteltek, vonzóvá váltak, az elosztás rendszere új formát öltött, a vevőből eltűnt a türelmetlenség és a rosszindulat, az eladóból a visszataszító, sokszor majdnem ellenséges

hang s így az állami és népi kereskedelmi gépezet igazi alkalmazottjává vált. A vevő nem vesz többet, amikor vásárol, csak annyit amennyi el látásához szükséges. Nyugodtan áll az eladó előtt, kér és válogat és az eladó szívélyesen szolgálja ki. Ha az ember ma belép az üzletbe, mindjárt megérzi azokat a mély változásokat, amelyek itt végbementek. A vevő ma a vásárlás jogában is kiegyenlítődőtt, azt vásárol amire szüksége van és ami még fontosabb, kiegyenlítődőtt a vásárlás erejében is. Az új árrendszer szabályozta ezt a jogát; annak aki dolgozik, aki termel, aki úgy a munka mint az emberiség tekintetében hasznos, joga szélesebb, teljesebb és könnyebben érvényesíthető. Annak, aki munkájával nem segít a köznek, esetleg szembehelyezkedik vele, jogai szűkebbek és nehezebben érvényesíthetőek. És a nagyvonalakban kiegyenlítődőtt vásárlóerőkkel kiegyenlítődik a minőség megkövetelésének lehetősége is. Ma már nem vásárolnak a régi szabályok szerint: a lukszus a gazdagnak, a gyenge és rossz anyag a szegénynek. A kiegyenlítődés tehát ma ezen a téren is megvalósult. A nem mindennapos, mélyreható jelenségek egész sora és a rendkívül érdekes motívumok föltárulnak annak a szemelőtt, aki szemlélődni tud, ha ma belép egy állami, városi vagy szövetkezeti áruházunkba.

Az új rendszer további vizsgálatásánál a legjelentősebb dolog a város és a falu közötti új viszony kialakulása. Az új árakkal, a speciális árrendszerrel megszünt a parasztság soraiban az az állandó vagy akár csak lappangó gyanakvás is, hogy az ő munkáját a város részére bizonyos fokig kihasználják. Ma már abban a helyzetben van, hogy termékeiért a megfelelő értékben mindenféle árút megkapjon s ez végső fokon az ő részére bizonyos haszonnal jár. És szembetűnő az is, hogy a falu, amely egészen a legutóbbi időkhöz bizalmatlanul fogadott minden olyan intézkedést, amely az ő termékeinek forgalmát szabályozta, a mai intézkedést helyesen fogta föl és szabadon, gátítás nélkül él is vele. Az áruházak kirakatai előtt tömegesen állnak a parasztok s mi több, még ott is, ahol szabad árakat fizetnek. Ma szabadon és nyugodtan vásárolhat, mert a »harmadik ár« az ő ára, amelyen szabadon elláthatja magát és lehetősége nyílik arra is, jövedelem-fölöslegéből olyan cikket vásároljon, amiben kedve telik. Az írő kísérvé figyelemmel az új áruforgalmi rendszert ott, ahol azt alkalmazzák s akkor majd elragadtatással áll meg a valóban reális étellel teli jelenetek előtt, az egészséges és igazi realizmus értelmében yett étellel találkozik és ezen az élményen keresztül érzi meg és ismeri föl, hogy az új gazdasági intézkedéseknek milyen mély jelentőségük van.

Néphatóságunk szocialista politikája, az előrelátás és a tervszerűség politikája évekre előkészítette mindazt amire föltétlenül szükség volt ennek az új mozzanatnak a megvalósításánál. Bár nem egy városban és faluban egészen az utóbbi napokig le kellett mondani a dolgozóknak a legnélkülözhetetlenebb szükségleteiről is, s habár a raktárak legnagyobb része üresen állott vagy csupán a legszükségesebb áruval rendelkezett, — a gyárak dolgoztak, a gépek termeltek, a szorgos rohammunkás kezek szakadatlanul dolgoztak, hogy a földnek, a népnek, a mi új életünknek és a mi új emberünknek biztosítsák a megfelelő új élet-színvonalat. Mindenesetre az emberre nálunk pozitívan kell hatni, hogy elmélyüljenek és megerősődjenek benne mindazok az emberi tulajdonságok, amelyeket a mi forradalmunk ágyazott belé és megszilárduljon a földbe, a társadalomba és az önmagába vetett bizalma, amely megteremti azt a rengeteg vagon és kamion árút, amelyek ma ott közösznek, szerte az országban őerte és az ő jobb életéért.

Erre akartuk mi föl hívni írónk figyelmét. Az ilyen és ehhez hasonló tényekben kell keresni a tudatosan létrehozott új előfeltételekben kialakuló emberünk új tulajdonságainak megfogalmazását. Az öntudat színvonala, az előbbi idők helyes ideológiai magatartása természetesen elsőrendű tényezők az ő belső átalakulásánál. De a helyzetek, amelyek eszméinek helyénvalóságát és öntudatának igazi értelmét anyagilag is alátámasztják, ezt az átalakulást egyidejűleg meggyorsítják, megacélo-sítják és megingathatatlaná teszik. És azoknál, akiknél az öntudat foka nem elég megbízható belső mérték, az ilyen mély átalakító erők hatása alatt öntudatuk megerősödik s új tulajdonságok fejlődnek ki bennük.

Ez a cikk tulajdonképpen azért íródott, hogy az alkotó író figyelmét ráterelje életünk ezen szektorára, és nem azért, hogy benne olyan leíró részleteket keressen, amely már magától föllelkesíti és alkotásra serkenti. De ezt is megteheti. Rámutattam már arra a tényre, hogy az új árrendszernek és az új áruforgalomnak alkalmazásánál rendkívül érdekes jelenséget figyelhetnek meg; mennyi csodálatos emberi arcot láthatnak és milyen kiváló, egészséges és reális emberi motívummal találkozhatnak. És ezért az író megörökítheti őket akár csak vázlatokban, töredékekben és életrekeltheti őket egy-egy kiragadott kép megfogalmazásában. De ami sokkal fontosabb, mélyebb és lényegesebb ennél, az lenne, ha az irodalom nyomon kísérné azokat a nagy társadalmi és gazdasági átalakulásokat, amelyek nálunk végbemennek valamint ezeknek és más hasonló jelentőségű és mélyen áttanulmányozott intézkedéseknek a következményeit, hogy föl ismerje köztük és a való élet között, köztük és az élő ember közötti kapcsolatot. Csak ennek a kapcsolatnak a föl ismerésével, az okok és következmények megértésével és ezeknek egyetemes hatása alatt élő ember megismerésével foghatják föl korunk nagyszerű emberi lendületét és föl mérhetetlen termékenységét az ország kiépítésében. Az újjáépítés témaköre épp úgy mint életünk sok más témája is csak ilyen széles távlatokkal mutatkozik meg az emberben s csak így lesz teljes egészében reális és a realizmus szempontjából helyesen megfogalmazható és megvalósítható.

Bogdánovics Milán

